

Betere pensioenen in tijden van vergrijzing: welvaartsaanpassing aangepast

Bram Swaerts

Zaterdag 20 maart 2004 staat wellicht slechts bij weinigen geboekstaafd als een gedenkwaardige dag. Nochtans, als we de persberichten mogen geloven, werd toen beslist dat alle sociale uitkeringen definitief aan de welvaart zouden worden gebonden. "Uitkeringen vanaf 2007 welvaartsvast", blokletterde *De Standaard* de maandag nadien. De minister van Pensioenen was in zijn 1 mei-toespraak niet minder enthousiast. Hij had het over "een volgehouden beleid van welvaartsvastheid van de wettelijke pensioenen waarbij de oudste pensioenen stelselmatig worden aangepast".

We willen het feestje niet vergallen – er is wel degelijk een basis gelegd dat een beleid van welvaartsvastheid toelaat – maar toch lijkt men hier en daar te denken dat elke gepensioneerde, invalide en werkloze zich voortaan mag verwachten aan een regelmatige verhoging van zijn of haar uitkering, volledig in de lijn van wat de sociale organisaties eisen. Dat is niet het geval! In dit artikel zullen we nagaan wat het belang is van de welvaartsaanpassing van de pensioenen, ook in tijden van vergrijzing, en welke aanpassing voorrang moet hebben in het toekomstige beleid.

WAAROVER GAAT HET?

De Belgische pensioenen volgen elke overschrijding van de spilindex. Als blijkt dat de prijzen met meer dan 2% gestegen zijn, gaan de pensioenen automatisch met 2% naar omhoog. Zo blijven ze koopkrachtvast: met het pensioenbedrag kan men altijd dezelfde korf goederen kopen. Dit is een eerste element dat de pensioenbedragen vasthaakt aan de economische ontwikkeling. Een tweede factor is de welvaartsvastheid: het gelijke tred houden van de pensioenen met de stijging van de lonen. Mits volledige welvaartsvastheid van het pensioen kan een gepensioneerde zich ook méér of duurere producten aanschaffen, net zoals de actieven dat kunnen dankzij loonstijgingen. Dit principe van welvaartsvastheid is – in tegenstelling tot de indexering – niet wettelijk gewaarborgd.

Een wettelijke garantie zou natuurlijk wel wat geld kosten. De koppeling op 1 januari 2003 van de rust- en overlevingspensioenen van zelfstandigen en werknemers aan de gemid-

Bram Swaerts werkt op de pensioendienst/studiedienst van de Kristelijke Beweging van Gepensioneerden (KBG).

delde loonstijging van het jaar 2002 zou 205 miljoen euro gevegd hebben. In deze tijd, waarin de betaalbaarheid van de wettelijke pensioenen als gevolg van de vergrijzing in het brandpunt van het maatschappelijke debat staat, lijkt het allesbehalve vanzelfsprekend om de discussie over welvaartsvaste pensioenen aan te wakkeren. Toch zal de werkelijke uitdaging van de vergrijzing erin liggen om tegelijk méér én hogere (lees: welvaartsvaste) pensioenen toe te kennen. Het 'dure' prijskaartje zou zich anders wel eens via een andere weg kunnen manifesteren: via een veralgemeend wantrouwen in de sociale zekerheid en hogere armoedecijfers. Maar laten we beginnen bij het begin.

WAAROM DE WELVAARTSAANPASSING ZO BELANGRIJK IS

Om het belang van de welvaartsaanpassing te evalueren, moeten we in de eerste plaats zicht krijgen op de mate waarin de pensioenen anno 2004 toereikend zijn. Dit meten we af aan een viertal parameters.

Vooreerst het niveau van de minima.⁽¹⁾ Zowel de minimumpensioenen van volledige loopbanen van zelfstandigen als die van werknemers liggen onder de relatieve armoedegrens⁽²⁾ (het bedrag 'alleenstaande' voor werknemers uitgesloten). Ook de Inkomensgarantie voor Ouderen (IGO) ligt onder deze grens, dit zowel voor het alleenstaanden- als voor het samenwonendentarief. De regering geeft dan ook terecht voorrang aan het optrekken van deze minima, al zullen de geplande stapsgewijze verhogingen tot in 2007 de kloof met de armoedegrens nog niet dichten.

Een tweede parameter is het gemiddelde pensioen. In 2000 bedroeg het gemiddelde werknemerspensioen 31,5% van het gemiddelde brutoloon in de privé-sector.⁽³⁾ Dit is een gevolg van meerdere factoren zoals de afgebouwde herwaardering en de afwezigheid van een welvaartsaanpassing (hierover straks meer), het toenemende aandeel alleenstaandenpensioenen (ten koste van het aandeel gezinspensioenen), de pensioenberekening over lonen van de hele loopbaan (terwijl die in het begin van de loopbaan aanzienlijk lager liggen), de toepassing van de pensioencoëfficiënt van slechts 60 of 75% en het doorwegen van pensioenen opgebouwd vanuit onvolledige loopbanen.

Bram Swaerts

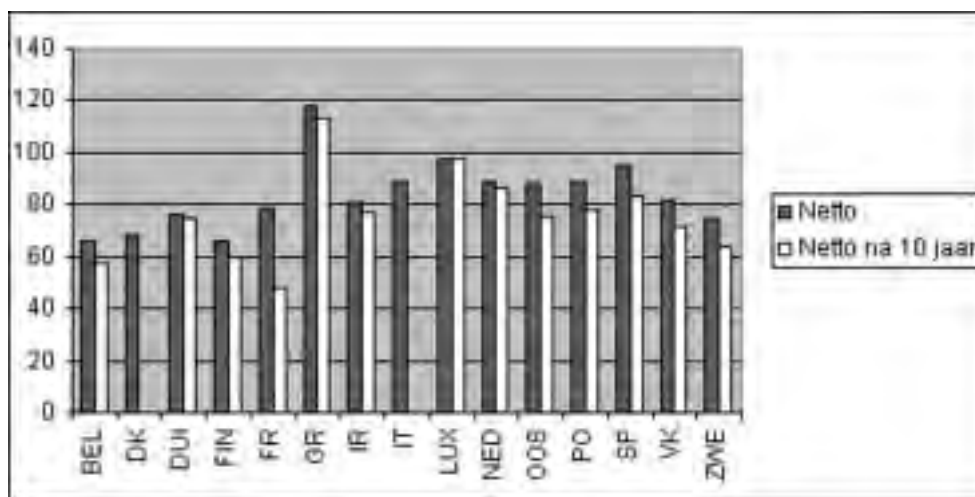
Het Belgische pensioensysteem vervult onvoldoende zijn bijstandsfunctie (armoede bestrijden) en zijn verzekeringsfunctie (inkomen garanderen dat in constante verhouding staat tot de geleverde bijdragen).

”

Deze factoren verklaren ook waarom de vervangingsgraad van het pensioen - de verhouding van het pensioen in het eerste jaar van pensionering tot het laatst verdiende loon - zo laag ligt. In een typegeval van een man van 65 met een 40-jarige loopbaan die altijd het gemiddelde loon heeft verdiend, bedraagt deze vervangingsgraad in bruto termen

36,5%.⁽⁴⁾ Deze 'gemiddelde man' valt dus terug op iets meer dan één derde van zijn laatst verdiende brutoloon. Een eventueel tweedepijlerpensioen inbegrepen levert een bruto vervangingsgraad op van 40%. In netto termen is deze totale vervangingsgraad 66,1%, wat wijst op een vrij gunstig fiscaal regime voor de pensioenen - zoals voor alle vervangingsinkomens. Toch is dit in Europees perspectief niet eens zo hoog. Ook de netto vervangingsgraad na tien jaar pensionering ligt in België erg laag in vergelijking met andere landen. Grafiek 1 maakt dat duidelijk.

Grafiek 1. Netto vervangingsgraad van eerste- en tweedepijlerpensioen op het ogenblik van pensionering en tien jaar later voor vijftien EU-landen

Bron: Social Protection Committee (2004), *Current and prospective replacement rates*.

Als vierde parameter vermelden we de kans op armoede. Volgens de meest recente data van het *European Community Household Panel* ligt het armoederisico⁽⁵⁾ voor 65-plussers op 26%, dat is dubbel zo hoog als voor de totale bevolking. Omwille van methodologische beperkingen van de studie ligt dit cijfer in werkelijkheid allicht wel wat lager.

Aan de hand van deze vier parameters kunnen we niet anders dan besluiten dat de Belgische pensioenen niet erg riant zijn. Het pensioensysteem vervult onvoldoende zijn bijstandsfunctie (armoede bestrijden) en zijn verzekeringsfunctie (inkomen garanderen dat in constante verhouding staat tot de geleverde bijdragen). Dit is meteen een eerste argument voor de welvaartsbinding van de pensioenen.

NOGMAALS, WAAROM DE WELVAARTSAANPASSING ZO BELANGRIJK IS

De niet-aanpassing van pensioenen aan de welvaart heeft twee rechtstreekse gevolgen voor de pensioenbedragen. Het eerste gevolg is het achterna hinken van de pensioenen op de loonevolutie, zoals we kunnen afleiden uit tabel 1.

Tabel 1 maakt duidelijk dat de aanvullende vergoedingen van de brugpensioenen de loonevolutie op de voet volgen. Ze worden immers jaarlijks aangepast, evenredig aan de ontwikkeling van de indexcijfers van de regulingslonen. Verder valt op dat de pensioenen achterna hinken op de lonen en de brugpensioenen. De pensioenen ingegaan in 1990

Tabel 1. Ontwikkeling (tussen 1992 en 2002) van het brutoloon van een mannelijke arbeider van 21 jaar en meer, een brugpensioen en een pensioen ingegaan in 1990

	1992	1994	1996	1998	2000	2002
Lonen arbeiders	100	105,4	109,2	114,4	120,2	126,6
Aanvullend brugpensioen	100	106,3	108,4	111,3	118,3	125,8
Pensioen ingegaan in 1990	100	104,0	106,1	108,2	112,6	118,3

Bronnen: *Loononderzoek NIS, Conventioneel Brugpensioen*, Kluwer Uitgevers.

kenden de afgelopen tien jaar een stijging van ongeveer 18%, terwijl de lonen met meer dan 26% toenamen. Een pensioen ingegaan in 1990 is twaalf jaar later dus met ongeveer 8% losgekoppeld van de ontwikkeling van de conventionele lonen. Het herberekenen van deze bruto bedragen naar netto bedragen zal dit grote verschil wel gedeeltelijk kleiner maken.

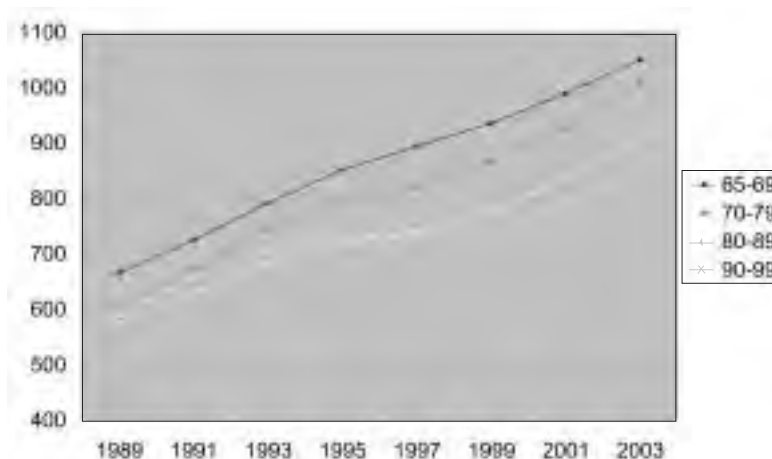
Een tweede gevolg van de niet-welvaartsbinding is de relatief grootste achteruitgang van de 'oudste' pensioenen (deze die het langst geleden zijn ingegaan) omdat zij al langere tijd de niet-welvaartsbinding hebben ondergaan. Grafiek 2 illustreert dit.

Deze grafiek is duidelijk. De kloof tussen de 65-69-jarigen en de tachtigers is de laatste veertien jaar met de helft vergroot. Verder is het verschil tussen het gemiddelde pensioen van de 65-69-jarigen en de 90-99-jarigen 2,6 keer groter in 2003 dan in 1989.

NIET TE VERGETEN: DE HERWAARDERING!

En er is nog meer aan de hand. Ook de financiers van ons pensioenstelsel - de actieven - hebben weinig reden om hun toekomstig pensioenbedrag optimistisch in te zien. En wel om twee redenen.

Grafiek 2. Evolutie van het gemiddelde pensioen van een gehuwde man, gerechtigd op een rustpensioen 'alleenstaande', volgens leeftijd

Bron: *Jaarverslagen Rijksdienst voor Pensioenen, 1989-2003*.

Ten eerste is er het effect van de loongrens. Sinds 1981 wordt het gedeelte van het loon dat men méér verdient dan deze grens niet in rekening gebracht in de pensioenberekening. Tot 1998 werd dit plafond niet geherwaardeerd. Vanaf 1999 wordt deze loongrens wel om de twee jaar aan de conventionele loonsverhoging aangepast, maar er werd geen inhaaloperatie doorgevoerd voor de achterstand opgelopen tussen 1981 en 1998. Daarenboven wordt ook de *wage drift* - de structurele verschuiving op de arbeidsmarkt naar meer gekwalificeerde en beter betaalde jobs - niet in rekening gebracht. Bijgevolg 'botst' een toenemend aantal gepensioneerden op deze loongrens en geniet een steeds groter aandeel van de nieuwgepensioneerden een feitelijk maximumpensioen. Dit geldt vooral voor mannelijke gepensioneerden (zij hadden over het algemeen hogere lonen dan vrouwen). In 1985 verdiende 24,4% van de mannelijke werknemers meer dan de loongrens, in 1998 al 36,5% en volgens de vooruitzichten van het Planbureau zal dit verder toenemen tot 48,6% in 2030.

De tweede factor van belang is de afbouw van de herwaarderingscoëfficiënt: een parameter waarmee men de vroeger verdiende lonen vermenigvuldigt, om ze zo op het niveau te brengen van het tijdstip van pensionering. Deze coëfficiënt bevat een prijs- en een loonstijgingcomponent. Het gedeelte loonstijging zal tussen 1955 en 1975 in de periode 1997-2005 worden afgebouwd tot 1 *a rato* van 0,004 per jaar. Voor de lonen vanaf 1975 werd de herwaardering vroeger al stopgezet. Vanaf 2005 zullen de verdiende lonen dus enkel worden aangepast aan de evolutie van de prijzen.

DE FEITEN DRINGEN DOOR

De niet-welvaartsbinding van de pensioenen, de inadequate loongrens en de afbouw van de herwaarderingscoëfficiënt bewerkstelligen de feitelijke erosie van het wettelijke pensioen. Gecombineerd met de graduele verhoging van de minimumpensioenen van de laatste jaren, is de spanning tussen het minimum- en het maximumpensioen geleidelijk aan verminderd en is het eindpunt in zicht: een basispensioen, gelijk aan wat wij dan nog het minimumpensioen noemen.

Bram Swaerts

Ook de financiers van ons pensioenstelsel – de actieven – hebben weinig reden om hun toekomstig pensioenbedrag optimistisch in te zien.

”

Omwille van het samenspel van deze verschillende maatregelen wordt het verzekeringsprincipe - dat als een fundamenteel principe in het socialezekerheidscontract staat ingeschreven - dus stelselmatig afgezwakt. Stilaan begint dit besef door te dringen in het aanvoelen van de sociale zekerheid. Of, in sociologische bewoordingen: het verzekeringsprincipe wordt langzaamaan niet alleen feitelijk, maar ook in het collectieve bewustzijn ten grave gedragen. Een verlies aan geloofwaardigheid, zowel in de ogen van de financiers van de pensioenen als in die van de genietters ervan. Eerstgenoemden weten dat hun pensioen niet in een redelijke verhouding zal staan tot hun geleverde bijdragen. Laatstgenoemden weten dat hun pensioenbedrag nog zelden zal verhogen - de indexering, die hen van extreme verarming behoedt, daargelaten.

De politieke en maatschappelijke gevolgen van het besef van de afzwakking van het verzekeringsprincipe zijn op dit ogenblik nog moeilijk in te schatten. Zeer zeker draagt het bij tot de verdere desoriëntatie van de burger in een wereld waarin hij of zij het gevoel

heeft steeds meer te moeten betalen voor het maatschappelijke welzijn en, daartegenover, steeds minder lijkt terug te krijgen. Er wordt van hem of haar een maximale verantwoordelijkheid voor het sociale welzijn verwacht, maar stilaan maximaliseert men tegelijk ook zijn of haar verantwoordelijkheid voor het individuele welzijn. Deze evolutie is ook merkbaar in andere socialezekerheidstakken; denken we maar aan recente initiatieven in de jeugdwerkloosheid. Deze responsabiliseringslogica mag niet zomaar toegepast worden op de pensioenen. Want hoe zou een gepensioneerde zelf kunnen gaan instaan voor zijn inkomen? En wat met degenen die niet of nauwelijks voor een aanvullend pensioen hebben gespaard, eenvoudigweg omdat hen een volwaardig wettelijk pensioen beloofd is? Meteen gaat onze redenering over in een volgende kwestie, die van de tweede pensioenpijler.

HET HEIL VAN DE TWEDE PIJLER

De ondergraving van de wettelijke pensioenpijler wordt mee bewerkstelligd door de popularisering van de tweede pensioenpijler. Sparen voor een arbeidsgerelateerd aanvullend pensioen wordt gepropageerd als hét nieuwe middel om later een degelijk pensioen te hebben. Men kan het de actieven van vandaag, gezien bovenstaande argumentatie, moeilijk verwijten daarop in te spelen. Een man die veertig jaar heeft gewerkt en in 2002 op zijn 65ste met pensioen ging, ontving een bruto pensioen dat 36,5% bedroeg van zijn laatst verdiende brutoloon, zo berekende de Studiecommissie voor de Vergrijzing. In 2002 kwam daar nog 3,5% bij uit de tweede pijler. Verwacht wordt dat dit

voor de man in het typegeval die in 2030 met pensioen gaat, al 12,2% zou bedragen.⁽⁶⁾ Het heil lijkt dus te moeten komen van het aanvullende pensioen.

Onze bemerking hierbij. Het eigenlijke mechanisme van de tweede pensioenpijler is dat men méér bijdraagt voor zijn pensioen – zij het niet in de wettelijke pijler. We stellen ons ernstig de vraag of men in deze laatste de gestegen pensioenkosten (als gevolg van de vergrijzing) en de welvaartsbinding niet beter had kunnen combineren als men in plaats daarvan de extra bijdragen in de tweede pijler geïnvesteerd had in de wettelijke pensioenpijler. Het zal vermoedelijk bij deze open vraag blijven. In elk geval komen de *de facto* gestegen pensioenbijdragen niet terecht bij de huidige generatie senioren volgens de sociale repartitie, maar in de portefeuille van beursmakelaars of bij de gepensioneerden van dezelfde beroepsgroep. En evenzeer zal – alle wensen tot democratisering van de tweede pijler ten spijt – een volwaardig aanvullend pensioen nooit weggelegd zijn voor iemand die langdurig werkloos of invalide is geweest. Ook toont recent onderzoek aan dat aanvullende arbeidsgerelateerde pensioenen vandaag vooral geconcentreerd zijn in de sterke

sectoren, in de grotere bedrijven en bij de betere verdieners.⁽⁷⁾

Het is niet meer dan onze hoop dat de nieuwe Wet op de Aanvullende Pensioenen (WAP) hieraan iets zal veranderen.

De onheilstijdingen over de onbetaalbaarheid van de pensioenen verworden met de inrichting van steeds meer aanvullende pensioenstelsels tot een *self fulfilling prophecy*. Men kondigt aan dat de wettelijke pensioenen moeilijk betaalbaar zullen

Bram Swaerts

Het verzekeringsprincipe wordt stelselmatig afgezwakt. Stilaan begint dit besef door te dringen in het aanvoelen van de sociale zekerheid.

”

worden, men garandeert ook niet méér dan een laag pensioen, waardoor meer mensen voor hun pensioen gaan investeren in een andere pijler, de wettelijke pijler relatief gezien weer minder middelen krijgt en de pensioenen inderdád steeds moeilijker betaalbaar worden.

Voor enige welvaartsaanpassing is er dan helemaal geen budget meer. De enige manier om deze neerwaartse spiraal tegen te gaan, is het geven van een krachtig beleidssignaal dat getuigt van een onvoorwaardelijk geloof in het wettelijke pensioen. En het is dus ook in dát kader dat de welvaartsaanpassing als een absolute prioriteit dient gezien.

WAT MET DE VERGRIJZING?

Men zou kunnen opwerpen dat het in het licht van de vergrijzing wel heel ongepast is om te praten over welvaartsvaste – en dus hogere – pensioenen. De vergrijzing zal tussen 2003 en 2030 een budgettaire meerkost betekenen van 3,4% van het bruto binnenslands product (BBP), alle socialezekerheids-takken in aanmerking genomen. Dat berekende de Studiecommissie voor de Vergrijzing in haar jongste jaarrapport. Ze ging uit van een jaarlijkse gemiddelde welvaartsaanpassing van 0,5% van alle sociale uitkeringen. Laten we deze aanpassing buiten beschouwing, dan zou de meerkost dalen met 0,6% tot 2,8%.⁽⁶⁾ Dat is echter niet wenselijk. Ten eerste omdat bovenstaande argumentatie geldig blijft, vergrijzing of niet. Maar, ten tweede, ook omdat de vergrijzing ons extra argumenten oplevert voor welvaartsvaste pensioenen. We verklaren ons nader.

De vergrijzing hoeft niet geproblematiseerd te worden. Ze is een maatschappelijke verwe-

Bram Swaerts

Het enige echte antwoord op de pensioenproblematiek is een 'herstutting' van de wettelijke pensioenpijler.

zenlijking van formaat. Om te beginnen, is het een succes op individueel niveau. Mensen leven langer en gezonder. Daarenboven is het een maatschappelijk succes, want het opschuiven van de *babyboom-generatie* in de leeftijds piramide hing en hangt samen met de opbouw van een welvarende samenleving. De vergrijzing is dan ook geen ziekte die we moeten bestrijden, maar een uitdaging die we moeten aangaan.

Voor welke uitdaging zien we ons dan geplaatst? Het wijzigen van de demografische verhoudingen zal een diepgaande invloed uitoefenen op het sociaal-economische, politieke, culturele en mediatieke veld. Het demografische fenomeen 'vergrijzing' zal zich dus geleidelijk aan vertalen in een maatschappelijke 'grijze revolutie'. Hierop moeten de sociale organisaties – en de ouderenorganisaties in het bijzonder – zich grondig voorbereiden. We sturen aan op zowel een kwantitatieve als een kwalitatieve verbetering van de maatschappelijke waardering voor ouderen, waarvan de verbetering van de sociale bescherming deel uitmaakt (en waartoe we ons hier zullen beperken). Ten eerste dus kwantitatief. Meer middelen – want meer gepensioneerden – betekent meer pensioenen betalen, meer rusthuisbedden voorzien, meer gezondheidszorguitgaven terugbetalen enzovoorts. We moeten er dus prioritair in slagen om de ouderen – ook al zijn ze met méér – minstens dezelfde sociale bescherming te leveren als nu. Aan de planning van deze uitdaging wijden de Hoge Raad voor Financiën en het Federaal Planbureau zich overigens uitstekend.

Het publieke debat rond de vergrijzing lijkt

vooral te gaan over deze kwantitatieve vragen. Maar kunnen we de positie en de waardering van de oudere in de vergrijzde samenleving ook kwalitatief verbeteren? Dit is in het licht van bovenstaande analyse zeker geen overbodige luxe. Om te beginnen dienen we het begrip 'oud' een nieuwe invulling te geven. De problematisering van de vergrijzing gaat immers voor een groot stuk uit van het 'oude denken over oud', toen er op ouderdom nog een leeftijd stond. Maar de oppensioenstelling is steeds minder een opruststelling en steeds meer een keerpunt waarop men zijn activiteiten kan heroriënteren, van zijn vrije tijd kan genieten en zich engageert. In deze context verandert ook de functie van de pensioenuitkering. Volwaardig deelnemen aan het maatschappelijke leven vereist een volwaardig pensioen.

Als dit pensioen door de jaren heen in waarde verlaagt, zal de oudere dat steeds minder kunnen. En we hebben het hier niet over het maken verre reizen, maar over een minimale sociale integratie.

Slotom: de werkelijke uitdaging van de vergrijzing voor de pensioenen zal er niet alleen in bestaan om de bijkomende pensioenen te betalen, maar ook om meer toereikende pensioenen te garanderen. Ook in deze context is de welvaartsaanpassing cruciaal. Het wordt nu tijd om, in het licht van deze conclusie, de recente regeringsmaatregelen te evalueren en aanbevelingen te doen voor een toekomstig pensioenbeleid.

HET WEER IN OOSTENDE

Op 21 maart 2004 nam de Ministerraad – die zich voor de gelegenheid in Oostende (Raversijde) had teruggetrokken – de beslis-

sing om in een systeem van welvaartsbinding te stappen. Belangrijk is een onderscheid te maken in de periode vóór 2007 en die erna. Tot 2007 zijn volgende welvaartsaanpassingen van de pensioenen gepland:

- op 1 september 2005 verhogen de pensioenen ingegaan in 1997 met 2%;
- op 1 september 2006 verhogen de pensioenen ingegaan in 1998 en 1999 met 2%;
- op 1 september 2007 verhogen de pensioenen ingegaan in 2000 en 2001 met 2%.

Bram Swaerts

De vergrijzing is geen ziekte die we moeten bestrijden, maar een uitdaging die we moeten aangaan.

”

Voor de welvaartsaanpassing van 2007 geven de sociale partners, binnen de schoot van de Nationale Arbeidsraad (NAR) en de Centrale Raad voor het Bedrijfsleven (CRB), advies over de doorgevoerde verhoging. In de tweede periode, vanaf 2007, geven NAR en CRB tweejaarlijks

advies over de gewenste welvaartsaanpassing voor pensioenen, ziekte- en invaliditeitsuitkeringen, arbeidsongevallen, beroepsziekten en werkloosheid. Zij moeten in hun besluiten de werkgelegenheidsgraad, de economische groei, de betaalbaarheid en de verhouding uitkeringstrekkingen - actieven in overweging nemen.

Aanvankelijk werd de indruk gewekt dat alle sociale uitkeringen voortaan aan de welvaart zouden worden gebonden. Een persbericht van de Ministerraad vermeldt: "De regering voorziet een welvaartsaanpassing voor pensioenen, arbeidsongevallen, beroepsziekten en invaliditeit voor uitkeringen van acht jaar en ouder in 2005 (dus gestart in 1997 en vroeger), zeven jaar in 2006 (...)". Wie hieruit besloot dat *alle* pensioenen ingegaan in 1997 en vroeger zullen verhoogd worden (zoals sommige kranten deden), zat verkeerd. De pensioenen ingegaan vóór 1997 kregen al

eerder een welvaartsaanpassing, maar zouden daarna niet meer aangepast worden.⁽⁹⁾ In Raversijde besliste men om de pensioenen ingegaan in 1997 ook 2% toe te kennen, en dit op 1 september 2005. Men heeft dus een welvaartsaanpassing voor gepensioneerden van vóór 1996 aangekondigd die de mensen eigenlijk al op zak hadden. Het nieuwe was enkel dat de pensioenen van 1997 ook iets kregen.

Dit is niet eens de kern van de zaak. Met de voorgestelde welvaartsaanpassingen tot 2007 kunnen de sociale organisaties bezwaarlijk tevreden zijn. Ze zijn bestemd voor een te kleine groep; de al aangehaalde kloof tussen de lonen van de actieven en de pensioenen zal dan ook niet verkleinen. Ter illustratie: de welvaartsaanpassing van de rustpensioenen voor werknemers ingegaan in 1997 komt in werkelijkheid neer op 4,8% van het totale aantal uitgekeerde rustpensioenen voor werknemers. Zou men dit beleid verder zetten, passeert elke gepensioneerde gedurende de hele pensionering éénmaal aan de kassa. Eén maal 2%, terwijl men elk jaar 1 tot 2% verder wegzakt ten opzichte van de lonen van de actieven. De gemiddelde jaarlijkse loonstijging tussen 1956 en 2002 bedraagt overigens 2,9%, terwijl de pensioenen in deze tijdsspanne gemiddeld slechts met 1,1% werden aangepast.⁽¹⁰⁾

Het is niet alleen een te kleine, het is ook de verkeerde groep. De te viseren groep zijn de oudste pensioenen (tien jaar geleden ingegaan, of vroeger), terwijl men nu de pensioenen aanpast die acht jaar geleden zijn ingegaan. Ook aan de grote achterstand van de oudste pensioenen verhelpen deze maatregelen

den dus niet. We zijn natuurlijk niet blind voor de 'preventieve' effecten ervan en we willen niemand een welvaartsaanpassing ontzeggen, maar de aanbeveling van de sociale organisaties, alsook van de Studiecommissie voor de Vergrijzing, om in de eerste plaats de oudste pensioenen te verhogen, wordt in deze regeling wel in de wind geslagen.

Bram Swaerts

Met de voorgestelde welvaartsaanpassingen tot 2007 kunnen de sociale organisaties bezwaarlijk tevreden zijn.

”

En toch blijkt er heel weinig opening om vóór 2007 meer te vragen dan wat de Ministerraad-aan-zee besliste. Alle hoop is dus gevestigd op 2007, als de sociale partners advies kunnen geven en vanaf 2009, als zij voor de eerste keer zelf een welvaartsaanpassing kunnen voorstellen. Maar laten we duidelijk zijn: vanaf 2007 is er geen systeem van welvaartsaanpassing, maar van een beslissing over welvaartsaanpassing. Deze nieuwigheid heeft tenminste de verdienste dat de beleidsmakers zich elke twee jaar moeten buigen over deze problematiek en dat het geen vrijblijvende oefening zal zijn omdat men onder scherp toezicht zal staan van de sociale partners. Over de daadwerkelijk doorgevoerde welvaartsaanpassing van de sociale uitkeringen is het echter de regering die nog steeds beslist. In dat opzicht is er niets veranderd.

Moeten we ons dossier dan invriezen en in 2007 opnieuw ontdooien? Nee! De verglijding naar een basispensioen en de afkalving van het maatschappelijk contract dat onze sociale zekerheid onderschraagt, zal zich verderzetten. Nu, in 2007 en later. Het zou dom zijn die los te laten. De groeiende groep gepensioneerden is dan misschien een welvaartsvast pensioen beloofd, maar spoedig zal doordringen dat het dat allesbehalve is.

HOE VERDER?

Het enige echte antwoord op de pensioenproblematiek is dan ook een 'herstutting' van de wettelijke pensioenpijler. Dat betekent: regelmatige welvaartsaanpassingen voor alle pensioenen en – in de mate van het mogelijke – een inhaaloperatie voor het 'achterstaande' loonplafond. De welvaartsaanpassing hoeft niet eens zoveel te kosten als we in het begin van dit artikel raamden. Men zou om te beginnen kunnen denken aan een selectieve welvaartsbinding waarbij een gepensioneerde na tien jaar pensionering inhaakt op de evolutie van de lonen.

Een prognose. In 2003 bedroeg de verhogingscoëfficiënt voor de aanvullende vergoeding van de bruggpensioenen, zoals vastgesteld door de NAR, 1,4%. Als men in het voorstel zou stappen om de pensioenen die tien jaar eerder of vroeger zijn ingegaan aan te passen aan de welvaart, zou men in dat jaar alle pensioenen ingegaan vóór 1993 met 1,4% moeten verhogen. Op basis van de administratieve tabellen van de Rijksdienst voor Pensioenen becijferen we de kost van deze operatie op 1 januari 2003 op 83,6 miljoen euro.⁽¹¹⁾

In een alternatief scenario, waarbij we ambitieuzer zijn en de pensioenen van vóór 1998 aan de welvaart binden, bedraagt de kost 128 miljoen euro. Naast zijn budgettaire realisme

heeft dit voorstel ook het voordeel van duidelijkheid: men garandeert betrokkene dat zijn of haar pensioen inhaakt op de welvaartsontwikkeling vanaf het tiende jaar pensionering. Een derde verdienste van dit voorstel is dat het zou kunnen kaderen in een vernieuwd eindeloopbaanbeleid. Men zou er immers voor kunnen opteren bepaalde beroepsgroepen toe te staan de arbeidsmarkt vroeger te verlaten omdat ze een belastende job uitoefenen (afhankelijk van de beroepscategorie na 35, 40 of 45 jaar). Mensen die na een kortere beroepsloopbaan uit de arbeidsmarkt zouden stappen, krijgen in deze reglementering ook sneller een welvaartsaanpassing dan hun leeftijdsgenoten die later met pensioen gingen.

Natuurlijk rijst hier meteen de vraag naar de financiering van dit alles. Wij zijn ervan overtuigd dat dit mogelijk is. In elk geval ontlopen de ouderenorganisaties hun verantwoordelijkheid niet: zij blijven voorstander van de afschaffing van de solidariteitsbijdrage ten voordele van een Algemene Sociale Bijdrage op alle inkomsten.

BESLUIT: AGREE TO DISAGREE

In tijden van vergrijzing zal het welslagen van het Belgisch sociaal model er niet alleen van afhangen of we de *extra* pensioenen zullen kunnen betalen, maar ook of we *betere* pensioenen zullen kunnen bekostigen. In dat

Tabel 2. Kost aanpassing werknemerspensioenen ingegaan vóór 1993 op 1 januari 2003

Vóór 1993	Rustpensioenen	Overlevingspensioenen	Totaal
Uitgaven in euro	4.093.756.082	1.882.095.455	5.975.851.537
1,4%	57.312.585	26.349.336	83.661.921

kader kunnen we spreken van een herstelling van de eerste pensioenpijler, een operatie waarin de welvaartsbinding centraal dient te staan. Want ook met de popularisering van de tweede pensioenpijler is nog lang niet iedereen aanvullend verzekerd. En sommigen zullen nooit aanspraak maken op een aanvullende uitkering.

De wettelijke pijler blijft nog lange tijd de enige constructie die tegelijk verzekert en solidair is, en hij dient dienovereenkomstig geherwaardeerd te worden. We kunnen dan ook moeilijk genoeg nemen met de recente regeringsbeslissingen die vanuit Oostende kwamen aangewaaid. *Too little, too late.*

BIBLIOGRAFIE

- Berghman, J., Gieselink, G., Peeters, H., Van Gestel, V. & Van Buggenhout, B. (2003). *Onzichtbare pensioenen in België*. Gent, Academia Press.
- Hoge Raad van Financiën, Studiecommissie voor de Vergrijzing (2003). *Jaarlijks verslag*.
- Hoge Raad van Financiën, Studiecommissie voor de Vergrijzing (2004). *Jaarlijks verslag*.
- Rijksdienst voor Pensioenen (1989-2003). *Jaarlijkse statistiek van de uitkeringsgerechtigden*.
- Social Protection Committee (2004). *Current and prospective replacement rates*.

(1) Studiecommissie voor de Vergrijzing, *Jaarverslag 2003*, p. 55.

(2) Gedefinieerd als 60% van het mediaan equivalent inkomen.

(3) Studiecommissie voor de Vergrijzing, *Jaarverslag 2003*, p. 56.

(4) Social Protection Committee (2004). *Current and prospective pension replacement rates*.

(5) Gedefinieerd als 60% van het mediaan equivalent inkomen. Zie Studiecommissie voor de Vergrijzing, *Jaarverslag 2004*, p. 129.

(6) Studiecommissie voor de Vergrijzing, *Jaarverslag 2004*, p. 151.

(7) Zie Berghman e.a. (2003), *Onzichtbare pensioenen in België*.

(8) Studiecommissie voor de Vergrijzing, *Jaarverslag 2004*, p. 58.

(9) De pensioenen ingegaan vóór 1993 zijn al in 2003 met 1% aangepast; de pensioenen ingegaan in 1993, 1994 en 1995 kregen toen een aanpassing van 2%. Pensioenen ingegaan in 1996 kregen 2% in april van dat jaar.

(10) Studiecommissie voor de Vergrijzing, *Jaarverslag 2004*, p. 51.

(11) 1,4% van 341.146.340 euro pensioenuitgaven van de pensioenen ingegaan vóór 1993.